

موانع انتشار در نشریات دسترسی آزاد از دیدگاه محققان پزشکی*

لیلا خلیلی^۱

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: جنبش دسترسی آزاد یکی از بهترین روش های تسهیل جریان اطلاعات است. یکی از نمودهای این جنبش، نشریات دسترسی آزاد می باشند. با وجود نگرش مثبت جامعه علمی به دسترسی آزاد، به نظر می رسد تعداد پژوهشگرانی که مایل به استفاده از نشریات دسترسی آزاد برای انتشار مقاله خود هستند، در مقایسه با نشریات دسترسی بسته محدود می باشد. هدف این پژوهش شناسایی موانع انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد، از دیدگاه پژوهشگران حوزه پزشکی بود.

روش بررسی: این پژوهش کاربردی و از دسته مطالعات پیمایشی بوده است. جامعه آماری، اعضای هیات علمی دانشکده های پزشکی دانشگاه های علوم پزشکی کشور و حجم نمونه ۳۶۷ نفر بود. این مطالعه در دوره زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۱ انجام شده است. ابزار گردآوری داده، پرسش نامه محقق ساخته بود. پایایی ۱۲ گویه استفاده شده در این مطالعه بر اساس α Cronbach ۰/۸۵۹ بود. روایی سؤالات به روش Test-retest در جامعه مورد مطالعه و نیز نظرات افراد صاحب نظر در حوزه دسترسی آزاد ارزیابی شد. در سطح آمار توصیفی از درصد و میانگین و در سطح آمار استنباطی از ضریب همبستگی Pearson استفاده شد. برای تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS استفاده شد.

یافته ها: با توجه به یافته ها، اکثریت ۷۶ درصدی پاسخگویان، دریافت هزینه انتشار در نشریات دسترسی آزاد را یک مانع عمده برای عدم انتشار در این نشریات معرفی نمودند. اکثریت پاسخگویان تاثیر منفی انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد را بر پیشرفت حرفه ای و همچنین تاثیر منفی عدم تمدید کارت های اعتباری بین المللی را موانع مهمی برای انتشار مقاله در این نشریات ندانستند. یافته های حاصل از ضریب همبستگی Pearson نشان داد که رابطه معنی دار و منفی ($r = -0/130$ ، $p = 0/05$) بین موانع انتشار و تجربه انتشار پژوهشگران وجود دارد.

نتیجه گیری: در میان موانع مذکور، دریافت هزینه انتشار از نویسنده، مهمترین مانع برای انتشار مقاله در مجلات دسترسی آزاد معتبر محسوب می شود. همچنین افزایش تجربه انتشار پاسخگویان، می تواند تاثیر موانع انتشار را کاهش دهد.

واژه های کلیدی: دانشگاه ها؛ دسترسی آزاد به اطلاعات؛ نشریات ادواری

پذیرش مقاله: ۹۴/۰۳/۰۵

اصلاح نهایی: ۹۴/۳/۰۵

دریافت مقاله: ۹۳/۱۰/۲۸

ارجاع: خلیلی لیلا. موانع انتشار در نشریات دسترسی آزاد از دیدگاه محققان پزشکی. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۹۴؛ ۱۲(۴): ۴۳۵-۴۴۴.

*- این مقاله برگرفته از داده های خام پروژه دکتری است و با هدف و تحلیلی متفاوت نوشته شده است.

۱- استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، آذربایجان شرقی، ایران (نویسنده مسؤول) Email: l.khalili@azaruniv.edu

مقدمه

آزادی اطلاعات که شامل دسترسی آزاد به اطلاعات و ارسال آزاد آن است مبتنی بر اصل قدیمی آزادی بیان است (۱). امروزه جریان اطلاعات با کمک فناوری‌های نوین اطلاعاتی مثل اینترنت تسریع شده است. نشریات یکی از رسمی‌ترین کانال‌ها، برای انتشار و جریان اطلاعات می‌باشند. نشریات دسترسی آزاد، نشریات الکترونیکی هستند که متن کامل مقالات آنها بلافاصله بعد از انتشار بطور رایگان در اختیار تمامی کاربرانی که به اینترنت دسترسی دارند قرار می‌گیرد. کسب اطلاعات روزآمد در حوزه پزشکی امری حیاتی است، شاید همین ویژگی باعث شده است که این حوزه یکی از فعالترین حوزه‌ها در استفاده از سیستم دسترسی آزاد باشد. حوزه پزشکی ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست؛ بنحوی که بیشترین نشریات دسترسی آزاد در ایران در حوزه پزشکی منتشر می‌شوند.

مطالعات پیشین نشان داد که علی‌رغم دیدگاه مثبت پژوهشگران به دسترسی آزاد، آنها تجربه انتشار کمی در این نشریات داشتند. عوامل متعددی می‌تواند در عدم انتشار از طریق نشریات دسترسی آزاد موثر باشد (۲-۵).

Schroter و همکارانش در سال ۲۰۰۵ میلادی گزارش دادند که بدلیل توجه کمیته‌های ارزیابی علمی به نشریات با ضریب تاثیر بالا، نویسندگان به ناچار در نشریاتی که دسترسی آزاد نیستند اما ضریب تاثیر بالایی دارند اقدام به انتشار مقاله می‌نمایند (۶). در یافته‌های Hess و همکارانش در سال ۲۰۰۷ میلادی (۴) و یافته‌های Mann و همکارانش در سال ۲۰۰۹ میلادی (۳) اکثریت پاسخگویان تاثیر منفی انتشار در نشریات دسترسی آزاد را بر پیشرفت حرفه‌ای نشان دادند؛ در حالیکه اکثریت پاسخگویان Nariani و Fernandez در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۲ میلادی (۷، ۸) و Ghane در سال ۲۰۰۶ میلادی (۹) این تاثیر منفی را تایید نکردند. بر اساس یافته‌های Hubbard و همکارانش در سال ۲۰۱۱ میلادی (۱۰) و Rowlands و همکارانش در سال ۲۰۰۴ میلادی دریافت هزینه انتشار مقاله یکی از موانع انتشار از طریق این نشریات ذکر شده است (۱۱). یافته‌های Molina و Tarrago

در سال ۲۰۰۸ میلادی (۱۲) و همچنین یافته‌های Swan و Brown در سال ۲۰۰۴ میلادی (۱۳) نشان داد که دریافت هزینه انتشار باعث می‌شود که گروه‌هایی چون پژوهشگران کشورهای در حال توسعه، پژوهشگران بدون حامی مالی و نیز پژوهشگران جوان با مشکلاتی در انتشار مقاله خود از طریق این نشریات مواجه شوند. با توجه به یافته‌های Fang و Zhu در سال ۲۰۰۶ میلادی از نظر تعدادی از پاسخگویان، درخواست هزینه انتشار استانداردهای دانشگاهی را پایین می‌آورد و منجر به افزایش مقالات کم کیفیت می‌شود (۱۴). بر اساس یافته‌های Schroter و Tite در سال ۲۰۰۶ میلادی اکثریت پاسخگویان با این عقیده که هر کس بتواند پولی پرداخت کند قادر به انتشار در این نشریات است، موافقت (۵). یافته‌های Hess و همکارانش در سال ۲۰۰۷ میلادی نشان داد که حدود ۵۳ درصد پاسخگویان معتقد بودند که انتشارات دسترسی آزاد ضمانت لازم برای قابلیت دسترسی بلند مدت را ندارند (۴). یافته‌های Mann و همکارانش در سال ۲۰۰۹ میلادی حاکی از این بود که نشریات غیردسترسی آزاد ضمانت بیشتری برای حفظ، نگهداری و دسترسی بلندمدت فراهم می‌کنند (۳). Su و Wang در سال ۲۰۰۷ میلادی (۱۵) و De Beer در سال ۲۰۰۴ میلادی (۱۶) نشان دادند که نگرانی مؤلفان از راحتی سرقت علمی در سیستم دسترسی آزاد می‌تواند مانعی برای عدم استفاده از این نشریات باشد. پرستیژ یک مجله به شهرت هیات تحریریه، کیفیت مقالات، نمایه شدن در پایگاه‌ها و از همه مهمتر ضریب تاثیر بالا بستگی دارد. اگرچه مطالعات تجربی متعددی (۱۷-۲۰) نشان دادند که مقالات دسترسی آزاد استناد بیشتری می‌گیرند؛ اما پاسخگویان در مطالعات متعدد دیگری (۳، ۴، ۶، ۱۰، ۲۱) ضریب تاثیر پایین این نشریات را دلیلی بر عدم انتشار در آنها ذکر کرده‌اند. یافته‌های Khalili در سال ۲۰۱۱ میلادی نشان داد که عدم آشنایی با نشریات دسترسی آزاد یکی از موانع انتشار محسوب شده است (۲). یافته‌های عبدخدا و همکارانش در سال ۱۳۹۲ شمسی نشان داد که اکثریت اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به جنبش دسترسی آزاد نگرش مثبتی داشتند (۲۲). همچنین حسن‌زاده و کنعانی

مورد استفاده قرار گرفته است، حاوی ۱۲ گویه طیف لیکرت هفت گزینه‌ای بود که در پژوهش فوق به سه گزینه موافق (۳)، نظری ندارم (۲) و مخالف (۱) تبدیل شده است. همچنین تجربه انتشار پاسخگویان در نشریات دسترسی آزاد بصورت گزینه‌های هرگز (۰)، یک بار (۱)، دوبار (۲)، سه بار (۳)، چهار بار (۴) و ۵ بار (۵) ارزش‌گذاری شده است. در این پژوهش ۱۲ گویه نماد متغیر مستقل و تجربه انتشار نماد متغیر وابسته بود. در سطح توصیفی از درصد و میانگین استفاده شد. در سطح آمار استنباطی برای آزمون رابطه بین متغیر مستقل و وابسته از ضریب همبستگی Pearson (پس از تست برآورده شدن شرایط لازم) استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از SPSS استفاده شده است.

یافته‌ها

از مجموع ۲۷۰ پرسش‌نامه توزیع شده بصورت حضوری، ۸۹/۶۲ درصد عودت داده شد. در حالیکه از ۱۵۰۰ پرسش‌نامه توزیع شده از طریق ایمیل فقط ۸/۳۳ درصد عودت داده شد. در مجموع ۳۶۷ پرسش‌نامه عودت داده شد که ۱۲۵ مورد از طریق ایمیل و ۲۴۲ مورد از طریق دریافت حضوری بود.

موانع انتشار در نشریات دسترسی آزاد

همانگونه که داده‌های جدول یک نشان می‌دهد، دریافت هزینه انتشار یک مانع برای انتشار در نشریات دسترسی آزاد است. اکثریت ۷۶ درصد پاسخگویان مانع را تایید می‌نمایند. در حالیکه فقط ۹/۸ درصد مخالف این مسأله می‌باشند. نمایه نشدن و یا کم نمایه شدن نشریات دسترسی آزاد در پایگاه‌های اطلاعاتی مهم از نظر اکثریت ۶۵/۱ درصدی پاسخگویان یک مانع تاثیرگذار است، در حالیکه ۱۶/۵ درصد آنها این مسأله را تایید نمی‌کنند. نگرش منفی همکاران به دلیل انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد (پولی) از نظر اکثریت ۵۸/۷ درصدی پاسخگویان یک مانع بشمار می‌رود. در حالیکه ۱۷/۸ درصد آنها این مسأله را تایید نمی‌کنند. اکثریت ۴۹/۶ درصد پاسخگویان، دیدگاه تجاری ناشران نشریات دسترسی آزاد را به عنوان یک مانع تایید می‌کنند. در حالیکه فقط ۱۹ درصد پاسخگویان این مسأله را به عنوان یک مانع

هوجقان در سال ۱۳۸۹ خورشیدی در بررسی موانع دسترسی آزاد نشریه‌های علمی - پژوهشی ایران از دیدگاه ۲۴۹ ناشر ایرانی به موانع زیرساختی، موانع مالی و موانع فرهنگی اشاره کرده‌اند. حمایت نکردن سازمان مادر، امکان سوء استفاده خوانندگان و عدم تمایل نویسندگان از جمله موانع فرهنگی معرفی شده بود (۲۳). با توجه به موانع ذکر شده در مطالعات پیشین و نیز مشارکت فعال حوزه پزشکی ایران در انتشار نشریات دسترسی آزاد، نیاز بود که نظر پژوهشگران پزشکی ایران در خصوص موانع ذکر شده مشخص شود. این پژوهش قصد داشته دیدگاه پژوهشگران پزشکی را در خصوص موانع انتشار در نشریات دسترسی آزاد مورد شناسایی قرار دهد. همچنین رابطه بین موانع انتشار در نشریات دسترسی آزاد و تجربه انتشار پژوهشگران را در این نشریات تعیین شد.

روش بررسی

این پژوهش از نوع کاربردی و از دسته مطالعات پیمایشی بوده است. جامعه آماری این پژوهش تعداد ۵۹۷۰ عضو هیأت علمی از ۳۸ دانشکده پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی و حجم نمونه ۳۶۷ نفر بود که بر اساس جدول Krejcie و Morgan در سال ۱۹۷۰ میلادی انتخاب شد (۲۴). نمونه‌گیری به روش طبقه‌ای انجام شد. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه محقق ساخته‌ای بود که بر اساس ادبیات تحقیق و مصاحبه با جامعه هدف تهیه و پس از مراحل تست اولیه و پایلوت توزیع شد. لازم به ذکر است که گویه مربوط به عدم تمديد و یا تهیه کارت‌های اعتباری بین‌المللی در تعدادی از مصاحبه‌های انجام شده مطرح و به پرسش‌نامه اضافه شد. توزیع و گردآوری پرسش‌نامه بصورت حضوری و همچنین بصورت فایل ضمیمه شده Word بود. پایایی ۱۲ سؤال مورد استفاده در مطالعه حاضر بر اساس $\alpha = 0.859$ Cronbach تایید شد. به منظور بررسی روایی صوری و محتوایی سؤالات پرسش‌نامه از روش Test-retest در جامعه مورد پژوهش و نظرات افراد صاحب‌نظر در حوزه دسترسی آزاد استفاده شد. در این پژوهش از بخشی از داده‌های خام پروژه تحقیقاتی انجام شده در طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۱ خورشیدی، استفاده شده است. سؤالات آن بخش از پرسش‌نامه که در این مطالعه

انتشار از طریق نشریات دسترسی آزاد فقط مورد تایید ۲۳/۵ درصد پاسخگویان قرار گرفت. در حالیکه ۳۲/۷ درصد آنها عدم تمدید کارتهای اعتباری را مانعی برای انتشار مقاله تایید نکردند. ۴۳/۸ درصد پاسخگویان هیچ نظر موافق و یا مخالفی در این زمینه اعلام نکردند. درصد گروه بی نظر می‌تواند حاکی از عدم مواجه شدن با چنین مشکلی باشد. تاثیر منفی انتشار در نشریات دسترسی آزاد بر پیشرفت حرفه‌ای مورد تایید اکثریت ۴۲/۳ درصدی پاسخگویان قرار نگرفت. در حالیکه فقط ۲۶/۶ درصد پاسخگویان تاثیر منفی انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد را بر پیشرفت حرفه‌ای تایید نمودند. با توجه به میانگین گویه‌ها، دریافت هزینه انتشار با میانگین ۲/۶۶ بالاترین میانگین و مهمترین مانع محسوب می‌شود. این میانگین بالاتر از میانگین فرضی (۲) بود. عدم تمدید کارتهای اعتباری و تاثیر منفی انتشار در نشریات دسترسی آزاد بر پیشرفت حرفه‌ای به ترتیب کمترین میانگین ۱/۹۱ و ۱/۸۴ (کمتر از میانگین فرضی ۲) را کسب نمودند و کم اهمیت‌ترین موانع بشمار می‌روند.

تجربه انتشار در نشریات دسترسی آزاد و همبستگی میان آن با موانع انتشار

یافته‌های مربوط به تجربه انتشار در نشریات دسترسی حاکی از آن است که ۴۷/۷ درصد پاسخگویان هیچ تجربه انتشاری در این نشریات نداشتند. مابقی ۵۲/۳ درصد تجربه انتشار بین یک بار تا پنج بار و بیشتر داشتند. یافته‌های حاصل از محاسبه ضریب همبستگی Pearson حاکی از رابطه معنی‌دار و منفی $(r = -0.130, p = 0.05)$ بین دو متغیر بود.

تایید نمی‌کنند. مشکل سرقت علمی و استفاده نادرست از مقاله در سیستم دسترسی آزاد مورد تایید ۴۴/۷ درصد پاسخگویان بود. در حالیکه از نظر ۲۵/۲ درصد پاسخگویان، این مسأله مانعی در انتشار مقاله در این نشریات نبود. عدم وجود گارانتی برای نگهداری بلند مدت مقالات در نشریات دسترسی آزاد، به عنوان مانعی برای انتشار در این نشریات توسط ۴۳/۱ درصد پاسخگویان تایید شده است. در حالیکه فقط ۲۴/۲ درصد پاسخگویان تاثیر این عامل را به عنوان یک مانع رد می‌کنند. تاثیر منفی انتشار مقالات ضعیف در نشریات دسترسی آزاد که فقط بخاطر پرداخت هزینه به ناشر منتشر شده‌اند، به عنوان دلیلی بر عدم انتشار در این نشریات، توسط ۳۹/۱ درصد پاسخگویان تایید شد. حدود ۲۷/۵ درصد پاسخگویان این مسأله را به عنوان مانعی برای عدم انتشار تایید نکردند. داوری ضعیف نشریات دسترسی آزاد بعنوان دلیلی بر عدم انتشار توسط ۴۰/۱ درصد پاسخگویان تایید شده است. در حالیکه از نظر ۲۹/۴ درصد آنها داوری ضعیف مقالات در سیستم دسترسی آزاد نمی‌تواند بعنوان مانعی در عدم انتشار بشمار رود. تاثیر منفی ضریب تاثیر و پرستیژ پایین این نشریات در انتخاب آنها برای انتشار، مورد تایید ۴۰/۱ درصد پاسخگویان بود. در حالیکه ۳۰/۲ درصد آنها این مشکل را تایید نکردند. نگرانی در خصوص حفظ جامعیت و یکپارچگی مقالات در نشریات دسترسی آزاد را ۳۴/۵ درصد پاسخگویان تایید و ۲۸/۴ درصد آنها این نگرانی را تایید نکردند. اکثریت ۳۷ درصدی پاسخگویان، نظر موافق یا مخالفی در این زمینه نداشتند. عدم تمدید کارتهای اعتباری، به عنوان مانعی در

جدول ۱: موانع انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد

ردیف	گویه	موافق	بی نظر	مخالف	میانگین
۱	دریافت هزینه انتشار	۷۶/۰	۱۴/۲	۹/۸	۲/۶۶
۲	نمایه نشدن و یا کم نمایه شدن در پایگاههای اطلاعاتی	۶۵/۱	۱۸/۴	۱۶/۵	۲/۴۹
۳	برداشت نادرست همکاران (بدلیل انتشار پولی)	۵۸/۷	۲۳/۵	۱۷/۸	۲/۴۱

ادامه جدول ۱: موانع انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد

ردیف	گروه	موافق	بی نظر	مخالف	میانگین
۴	دیدگاه تجاری ناشران نشریات	۴۹/۶	۳۱/۴	۱۹/۰	۲/۳۱
۵	مسئله سرقت علمی	۴۴/۷	۳۰/۱	۲۵/۲	۲/۱۹
۶	فقدان گارانتی برای قابلیت دسترسی بلند مدت	۴۳/۱	۳۲/۷	۲۴/۲	۲/۱۹
۷	انتشار مقالات با کیفیت پایین	۳۹/۱	۳۳/۳	۲۷/۵	۲/۱۲
۸	داوری ضعیف و کیفیت پایین	۴۰/۱	۳۰/۵	۲۹/۴	۲/۱۱
۹	پرستیژ و ضریب تاثیر نسبتا پایین	۴۰/۱	۲۹/۷	۳۰/۲	۲/۱۰
۱۰	نگرانی در خصوص جامعیت و یکپارچگی مقاله	۳۴/۵	۳۷/۰	۲۸/۴	۲/۰۶
۱۱	عدم تمديد اعتبار کارت اعتباری بین المللی	۲۳/۵	۴۳/۸	۳۲/۷	۱/۹۱
۱۲	تاثیر منفی انتشار در این نشریات بر پیشرفت حرفه ای	۲۶/۶	۳۱/۰	۴۲/۳	۱/۸۴
	میانگین کل				۲/۲۰

میلادی از بین نشریات لیست شده در راهنمای نشریات دسترسی آزاد، فقط ۱۰ درصد آنها بصورت کامل یا بصورت نسبی از حمایت مالی برخوردار بودند (۲۵). بنابراین نشریات دسترسی آزاد برای پوشش هزینه‌های خود مجبور به دریافت هزینه انتشار هستند.

با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که کسب مقبولیت نشریات دسترسی آزاد از طرف نویسندگان مقالات منوط به نمایه شدن در پایگاه‌های معتبر است. در حقیقت انتشار مقاله در نشریاتی که در پایگاه‌های معتبر نظیر ISI و PubMed نمایه می‌شوند برای نویسندگان مهم به شمار می‌رود. نشریات دسترسی آزاد اگر در این پایگاه‌های استنادی نمایه شوند احتمالا مورد اقبال بیشتری قرار خواهند گرفت.

با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که نگرش منفی همکاران به دلیل پرداخت هزینه، در عدم انتشار از طریق نشریات دسترسی آزاد تاثیر دارد. Schroter و Tite در سال ۲۰۰۶ میلادی (۵) و Fang و Zhu در سال ۲۰۰۶ میلادی (۱۴) نیز در این زمینه به نتایج مشابهی رسیدند. در یک محیط عمومی اگرچه یک محیط علمی باشد، تاثیر نگرش مثبت و منفی بر یک مسأله را نمی‌توان انکار کرد. انتشار یک یا چند مقاله که برای انتشارش مبلغی هزینه شده است، ممکن است این تصور را ایجاد نماید که دلیل اصلی انتشار، پرداخت وجه بوده است. اگرچه، این برداشت نادرست

بحث

نشریات دسترسی آزاد فرصت دسترسی سریع و رایگان به متن کامل مقالات منتشر شده را برای پژوهشگران فراهم نموده‌اند. در حقیقت می‌توان اذعان کرد که دسترسی آزاد، موجب تسریع فرایند پژوهش شده است. در کنار مزایای سیستم دسترسی آزاد برای پژوهشگران، عواملی نیز وجود دارند که مانع استفاده از این سیستم به عنوان یک کانال انتشاراتی می‌شوند.

در این پژوهش دیدگاه پاسخگویان در خصوص عوامل موثر در عدم انتشار مقاله از طریق نشریات دسترسی آزاد بررسی شد. با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که دریافت هزینه انتشار یک مانع عمده در انتشار مقاله از طریق نشریات دسترسی آزاد است. مطالعات متعددی (۵،۱۰،۱۱) یافته‌های این پژوهش را تایید می‌کنند. در کنار ناشرانی که هزینه‌های انتشار را از طریق هزینه اشتراک دریافت می‌کنند، ناشران نشریات دسترسی آزاد هزینه‌های انتشار را از کانال‌هایی غیر از هزینه اشتراک دریافت می‌کنند. از جمله این کانال‌ها، دریافت هزینه انتشار از نویسندگان مقاله است. دریافت هزینه انتشار بطور مستقیم از نویسندگان، حتی برای نشریات با کیفیت بالا، برای بسیاری از پژوهشگران در کشورهای در حال توسعه به عنوان یک ضعف نشریات دسترسی آزاد مطرح است. از طرف دیگر بر اساس یافته‌های Crow و Goldstein در سال ۲۰۰۴

کامل مقاله، نویسندگان ممکن است نگرانی‌هایی در این زمینه داشته باشند. اما همانگونه که Prosser در سال ۲۰۰۴ میلادی اشاره کرده است، همان ابزاری که اجازه سرقت علمی را داده، امکان کنترل سرقت را نیز دارد (۲۶).

یافته‌ها حاکی از آن است که پاسخگویان در خصوص عدم وجود گارانتی برای دسترسی بلند مدت به مقالات نشریات دسترسی آزاد نگران هستند. نتیجه فوق با یافته‌های Hess و همکارانش در سال ۲۰۰۷ میلادی (۴) و همچنین یافته‌های Mann و همکارانش در سال ۲۰۰۹ میلادی (۳) همسویی دارد. امکان ذخیره و دسترس پذیر کردن مقاله برای کاربران حاضر و آینده نکته بسیار مهمی است. بنابراین نشریات دسترسی آزاد باید اقدامات لازم را در جهت توجیه پژوهشگران در خصوص حفظ، نگهداری و دسترس‌پذیر نمودن مقالات و رفع این نگرانی بنمایند. ذکر این نکته ضروری است که PubMed Central بعنوان یک واسطه‌گاه موضوعی در حوزه پزشکی و زمینه‌های وابسته نقش کلیدی در زمینه حفظ، نگهداری و دسترس‌پذیر نمودن مقالات نشریات دسترسی آزاد برای نسل‌های حاضر و آینده ایفا می‌کند.

یافته‌ها حاکی از آن است که انتشار مقالات با کیفیت پایین، بعنوان یک نگرانی در میان پاسخگویان مطرح است. در حقیقت ناشران این نوع نشریات دسترسی آزاد فقط به اصلاحات جزئی مقاله اکتفا کرده و پس از دریافت هزینه آن را منتشر می‌کنند. طبیعی است که دیدگاه جامعه علمی به آن ناشر و مجله‌اش مثبت نخواهد بود. بنابراین ناشرین این نشریات باید در خصوص نحوه داوری و پذیرش مقالات تجدید نظر بنمایند.

با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که داوری ضعیف مقالات در سیستم دسترسی آزاد بعنوان یک مانع در میان پاسخگویان مطرح است.

Ghane در سال ۲۰۰۶ میلادی در مطالعه خود به نتایج مشابهی رسیده است (۹). داوری یا مرور همکاران از مهمترین روش‌های کنترل کیفیت مقالات، پیش از انتشار در یک مجله

همکاران می‌تواند به دلیل عدم آشنایی کافی آنها با سیستم دسترسی آزاد باشد. زیرا ناشرین سنتی نشریات دسترسی بسته نیز اکنون گزینه پرداخت هزینه انتشار و قابل دسترس کردن مقاله را به نویسنده پیشنهاد می‌کنند.

یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که پاسخگویان دیدگاه تجاری ناشران نشریات دسترسی آزاد را به عنوان یک مانع در عدم استفاده از این نشریات تأیید می‌کنند. مسأله دیدگاه تجاری ناشران نشریات دسترسی آزاد زمانی حادث می‌شود که ناشر علی‌رغم دریافت هزینه انتشار، به کیفیت داوری مقاله اهمیت نداده و آن را منتشر می‌نماید. در هر حال در کنار ناشران معتبر نشریات دسترسی آزاد (اما با هزینه انتشار بالا) نظیر Bio Med Central (BMC) و Public library of Science (PLoS) ناشرانی نیز وجود دارند که با اهداف تجاری در این زمینه فعالیت می‌نمایند و سطح داوری مقالات در آنها بسیار پایین است.

با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که سرقت علمی و استفاده نادرست از مقاله در سیستم دسترسی آزاد مانعی در انتشار مقاله در این نشریات می‌باشد. این یافته‌ها با یافته‌های Zhu و Fang در سال ۲۰۰۶ میلادی که معتقد بود که یکی از مشکلات عمده عدم حمایت از سیستم دسترسی آزاد در چین، ترس از سرقت ایده‌های اولیه است همسوئی دارد (۱۴). همچنین با یافته‌های De Beer در سال ۲۰۰۴ میلادی که نگرانی بعضی از مولفان را از سرقت علمی آثار در سیستم دسترسی آزاد گزارش کرده است (۱۶)، هماهنگ است. مقاله‌ای که در یک مجله دسترسی آزاد منتشر شده است، بلافاصله بعد از انتشار از طریق اینترنت قابل دسترس خواهد بود. بنابراین ممکن است ایده‌های نویسنده مقاله برای پژوهش‌های بعدی بوسیله خوانندگان علاقمند کشف شود؛ در حقیقت هدف خواننده از مطالعه مقاله به روز، کسب ایده جدید است، که این قضیه ممکن است برای برخی نویسندگان خوشایند نباشد. اما سرقت علمی مورد پذیرش هیچ نویسنده‌ای نیست. نویسنده انتظار دارد در صورت استفاده از اثرش به آن استناد شود. به دلیل قابل دسترس بودن متن

بین‌المللی صورت می‌گیرد. با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که عدم تمدید کارت‌های اعتباری بعنوان یک مانع جدی در انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد محسوب نمی‌شود. احتمالاً فقط گروهی از پاسخگویان در موقعیتی قرار گرفته‌اند که احتیاج به تهیه یا تمدید کارت اعتباری داشتند و با مشکل مواجه شده‌اند. در حقیقت این مشکل ناشی از تحریم سیستم بانکی در یک مقطع بود که منجر به مشکلاتی در پرداخت‌ها برای خرید مقاله یا انتشار مقاله در سیستم دسترسی آزاد شده بود.

با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که، انتشار در نشریات دسترسی آزاد بر پیشرفت حرفه‌ای تاثیر منفی ندارد. Ghane نیز در سال ۲۰۰۶ میلادی در مطالعه خود به درصد‌های مشابهی رسیده است؛ مطالعه وی نشان داد که ۴۶/۲ درصد پاسخگویان معتقد بودند که انتشار در نشریات دسترسی آزاد تاثیر منفی بر پیشرفت حرفه‌ای ندارد (۹). همچنین Nariani و Fernandez در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۲ میلادی به نتایج مشابهی رسیدند (۷، ۸). داشتن یک رزومه قوی علمی، ارتقا رتبه و کسب وجهه علمی از مزایای انتشار مقاله برای پژوهشگران می‌باشد. بنابراین پژوهشگران هنگام انتشار مقاله سعی می‌کنند که نشریاتی را برای انتشار مقاله انتخاب کنند که مورد توجه کمیته‌های ارزیابی قرار گیرد؛ زیرا پیشرفت حرفه‌ای پژوهشگر منوط به این ارزیابی‌ها می‌باشد. هم‌اکنون تعداد زیادی از نشریات دسترسی آزاد با ضریب تاثیر قابل قبول، به عنوان یک کانال انتشاراتی مورد استفاده پژوهشگرانی ایرانی قرار می‌گیرند؛ این نشریات مورد قبول کمیته‌های ارزیابی دانشگاه‌ها نیز می‌باشند. لازم به ذکر است که اکثر نشریات منتشر شده توسط دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور نیز بصورت دسترسی آزاد منتشر می‌شوند.

نتیجه‌گیری

نشریات دسترسی آزاد یکی از کانال‌های مهم جریان اطلاعات می‌باشند. با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که پژوهشگران بدلیل وجود موانعی تمایل کمتری به انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد دارند. از بین دوازده عامل مطرح

است. انتشار در نشریات داوری شده، برای نویسندگان مقالات از نظر رزومه علمی، وجهه دانشگاهی و نیز کسب بودجه پژوهش مهم است (۲۷). داوری مقالات نشریات هم برای نویسنده و هم برای خواننده بسیار مهم است. نویسنده مطمئن می‌شود که یک یا چند همکار مقاله‌اش را خوانده و نقاط ضعف آن را مشخص کرده‌اند. همچنین خواننده مطمئن است که اثری که از آن استفاده می‌کند مورد تایید چند متخصص در حوزه مورد نظر بوده است. عدم توجه به داوری منجر به انتشار نشریاتی با مقالات ضعیف می‌شود که هیچ بار علمی ندارد. توجه گروهی که مخالف داوری ضعیف این نشریات هستند می‌تواند وجود نشریات دسترسی آزادی باشد که با استانداردهای بسیار بالا داوری می‌شوند، اما هزینه انتشار بالایی هم دارند.

پرستیژ یک مجله ممکن است با فاکتورهای مختلفی سنجیده شود، اما مهمترین ویژگی یک مجله با پرستیژ، داشتن ضریب تاثیر بالا است. بطور کلی نشریات با ضریب تاثیر بالا بعنوان نشریات پرپرستیژ در جامعه علمی شناخته می‌شوند. با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که پرستیژ پایین نشریات دسترسی آزاد بعنوان یک مانع در میان پاسخگویان مطرح است. تعدادی از مطالعات پیشین (۱۰، ۴، ۳، ۱۲، ۲۷) نیز ضریب تاثیر و پرستیژ پایین این نشریات را بر اساس دیدگاه پاسخگویان خود گزارش کرده‌اند. توجه گروهی که مخالف پرستیژ پایین این نشریات هستند می‌تواند وجود نشریات معتبری باشد که در حوزه پزشکی توسط ناشران دسترسی آزاد BMC و PLoS منتشر می‌شوند، اگرچه هزینه انتشار بالایی دارند.

با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که نگرانی در خصوص حفظ یکپارچگی مقاله میان بخشی از پاسخگویان مطرح است. در سیستم دسترسی آزاد با توجه به نوع حق مولف، کاربر می‌تواند از بخش‌های مختلف مقاله استفاده نماید. لذا بعضی از نویسندگان ممکن است نگرانی‌هایی در این خصوص داشته باشند. پرداخت هزینه انتشار مقاله در نشریات دسترسی آزاد معمولاً از طریق کارت‌های اعتباری

یافته‌ها پیشنهاد می‌شود که سازمان‌های تابعه پژوهشگران با پرداخت هزینه اشتراک سازمانی به ناشران دسترسی آزاد معتبر، بخشی از هزینه اشتراک را تقبل نمایند تا پژوهشگر با پرداخت مابقی هزینه، امکان انتشار مقاله در این نشریات را داشته باشد. همچنین کمیته‌های ارزیابی می‌توانند با دادن امتیاز بیشتر به مقاله دسترسی آزاد که ضریب تاثیر مشابهی با مقاله چاپ شده در مجله دسترسی بسته دارد، پژوهشگران را به استفاده از این سیستم ترغیب کند. شایان ذکر است که این پژوهش دیدگاه اعضا هیأت علمی (پزشکی و غیر پزشکی) دانشکده‌های پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور را یک مقطع زمانی خاص مورد مطالعه قرار داده است.

تشکر و قدردانی

از کلیه اعضا هیأت علمی دانشکده‌های پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور که در انجام این تحقیق، پژوهشگر را یاری نموده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را می‌نماید.

شده، هزینه انتشار مهمترین مانع محسوب شده است. همچنین دو عامل تاثیر منفی انتشار بر پیشرفت حرفه‌ای و عدم تمديد کارت‌های اعتباری بين المللی موانع عمده‌ای نبودند. بر اساس یافته‌های آزمون Spearman می‌توان نتیجه گرفت که تاثیر منفی موانع انتشار بر روی پژوهشگرانی که تجربه انتشار بیشتری در نشریات دسترسی آزاد داشتند، کمتر است. به عبارت دیگر با افزایش تجربه انتشار، تاثیر موانع کاهش یافته است. ختم کلام اینکه که صرف دسترسی آزاد به یک مجله دليل کافی برای پژوهشگر نیست که آن مجله را برای انتشار مقاله اش انتخاب کند. بنابراین این نگرانی‌ها باید بنحوی کاهش یابند تا پژوهشگر به انتشار مقاله بصورت دسترسی آزاد ترغیب شود.

پیشنهادات

از مهمترین امتیازات دسترسی آزاد رویت‌پذیری، خوانندگان بیشتر و در نتیجه دریافت استناد بیشتر و کسب ضریب تاثیر بالا برای محقق و سازمان مربوطه‌اش می‌باشد. با توجه به

References

1. Khadkhodaei A. Open access to information: Barriers and necessities. Media 2003; 55: 42-51.[In Persain]
2. Khalili L. Familiarity and experience with open access among Iranian medical researchers. Libri 2011;61(4):338-50.
3. Mann F, Walter BV, Hess T, Wigand RT. Open access publishing in science: why is highly appreciated but rarely used. Communication of the ACM 2009; 52(3):135-9.
4. Hess T, Wigand RT, Mann F, Walter Bv. Open access & science publishing: results of a study on researchers' acceptance and use of open access publishing. [Research project]. Germany; University of Arkansas at Little Rock; 2007.
5. Schroter S, Tite L. Open access publishing and author-pays business models: a survey of authors' knowledge and perceptions. JRSM 2006;99(3):141-8.
6. Schroter S, Tite L, Smith R. Perceptions of open access publishing: interviews with journal authors. BMJ. 2005;330(7494):756.
7. Nariani R, Fernandez L. Open access publishing: What authors want. College & Research Libraries 2012; 73(2):182-95.
8. Nariani R, Fernandez L. Road to Open Access in the Sciences: Exploring publishing trends in OA journals at York University. Proceeding of the Special Libraries Association Annual Conference; 2010, New Orleans, Louisiana, USA.
9. Ghane M. A survey of open access barriers to scientific information: Providing an appropriate pattern for scientific communication in Iran. The Grey Journal: An International Journal on Grey Literature 2006; 2(1):35-42.
10. Hubbard B, Hodgson A, Fuchs W. Current Issues in Research Communications: Open Access – the View from the Academy. [Research project]. United Kingdom, Centre for Research Communications, University of Nottingham, 2011.
11. Rowlands I, Nicholas D, Huntingdon P. Scholarly communication in the digital environment: what do authors want? Learned Publishing 2004;17(4):261-73.

12. Tarrago NS, Molina CF. Open access journals: Knowledge and attitudes among Cuban health researchers. *Medicc Review* 2008; 10(1):18-21.
13. Swan A, Brown S. Authors and open access publishing. *Learned Publishing* 2004;17(3):219-24.
14. Fang C, Zhu X. The open access movement in China. *Interlending & Document Supply* 2006; 34(4): 186-93.
15. Wang X, Su C. Open access philosophy, policy, and practice: A comparative study. *Chinese Librarianship*: 2007; 23: 7.
16. De Beer JA. Open access scholarly communication in South Africa: Current states, significance, and the role for national information policy in the national system of innovation. [Thesis]. South Africa: University of Stellenbosch; 2005.
17. Norris M, Oppenheim C, Rowland F. The Citation advantage of open access articles. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 2008; 59(12):1963-72.
18. Eysenbach G. Citation advantage of open access articles. *PLoS Biol* 2006;4(5):0692-8.
19. Brody TD. Evaluating research impact through open access to scholarly communication. [Thesis]. United Kingdom: University of Southampton; 2006.
20. Hajjem C, Harnad S, Gingras Y. Ten year cross-disciplinary comparison of the growth of open access and how it increases research citation impact. *IEEE Data Engineering Bulletin* 2005;28(4):39-47.
21. Warlick SE, Vaughan K. Factors influencing publication choice: why faculty choose open access. *Biomedical Digital Libraries* 2007;4(1):1.
22. Abdekhoda M, Alibeyk M, Hossini A, Ravand S, Mohammadi M, Zarie J. A survey study to identify Tehran University Of Medical Science faculties' member's familiarities with open access movement and their attitude about it. *payavard* 2014; 7 (5) :457-67. [In Persian]
23. Hassanzadeh M, Kanani Hoochghan F. Investigation of barriers against providing open access to Iranian scholarly journals: publishers' point of view. *Library and Information Science* 2010;13(1): 35-52.[In Persain]
24. Krejcie RV, Morgan DW. Determining sample size for research activities. *Educ Psychol Meas* 1970;30: 607-10.
25. Crow R, Goldstein H. Guide to business planning for converting a subscription-based journal to open access. 3th Ed. New York: Open Society Institute; 2004.
26. Prosser DC. Snapshots of a changing communications environment. *Liber Quarterly* 2004;14(3/4):276-89.
27. Harnad S. Open access to research: Changing researcher behavior through university and funder mandates. *JEDEM Journal of Democracy and Open Government* 2001; 3(1): 33-41.

Barriers to Publish in Open Access Journals According To Medical Researchers*

Leila Khalili¹

Original Article

Abstract

Introduction: The Open Access Movement has been one of the best ways that can facilitate information flow. One of the representations of the Open Access Movement is Open Access Journals. Despite the positive attitudes of the scientific community towards Open Access Journals, it seems that the number of the researchers who have the tendency to publish in these journals as compared with Closed Access Journals has been limited. The purpose of this study was to investigate the views of medical researchers as to the barriers to publishing papers in Open Access Journals.

Methods: This applied study used a survey design. Population of the study was academic staff of Medicine Schools in Public Medical Universities of Iran and the sample size was 367 respondents. This study was carried out in 2009-2012. Data collection instrument was a questionnaire developed by researcher of the study. The reliability of twelve items of this study was estimated by using Cronbach's alpha whose coefficient was 0.859. The validity of questions was assessed by using Test-retest among population of the study and experts' view on open access area. In order to analysis data in descriptive level, percent and mean was used. In inferential level, Pearson correlation coefficient was used. SPSS 17 was used to analysis data.

Results: Based on the findings, with a total of 76 percent of respondents, author-charge was a barrier to publishing papers in Open Access Journals. According to majority of the respondents, negative influence of publishing papers in open access journals on career promotion as well as problem of renewing credit card were not important publishing barriers. Based on Pearson correlation coefficient, there was a significant relation ($r=-0.130$, $p=0.05$) between publishing experience and publishing barriers.

Conclusion: Among the all mentioned barriers, author-charge is the most important reason for not publishing in valid Open Access Journals. However, the increase of publishing experience of respondents can reduce the influence of barriers significantly

Keywords: Universities; Open Access to Information; Periodicals

Received: 18 Jan, 2015

Accepted: 26 May, 2015

Citation: Khalili L. **Barriers to Publish in Open Access Journals According to Medical researchers.** Health Inf Manage 2015; 12(4):444.

*- This paper is adopted from a PhD project and is written with different purpose and analysis.

1- Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Azarbaijan Shahid Madani University, East Azerbaijan, Iran (Corresponding Author) Email: l.khalili@azaruniv.edu